

Literatuur

- Baeten, E. en J. Janssens (2004) *Vlaamse voorstellingen in het buitenland: het buitenland in Vlaamse voorstellingen*. Brussel: Vlaams Theater Instituut.
- Couwenberg, S.W. (2004) 'Toekomst Nederland als cultuurnatie en de Nederlands-Vlaamse betrekkingen'. In: *Neerlandia*, jrg. 108, nr. 1, 4-6.
- Devoldere, L. (2005) 'Misschien eenzaam, maar niet alleen. Vlaanderen en Nederland in Europa'. In: *Ons Erfdeel*, jrg. 48, nr. 5, 643-658.
- Devos, F. en J. Schoemaker (2005) *Je moet gewoon je gore rotbest doen: studie naar de positie van Vlaamse kunstenaars op de Nederlandse kunstmarkt*. Amsterdam: Brakke Grond.
- Hoeven, Q. van der (2005) *De grens als spiegel: een vergelijking van het cultuurbestel in Nederland en Vlaanderen*. Den Haag: SCP.
- Kleio Erfgoedconsulenten (2006) *Cultureel Erfgoed Nederland-Vlaanderen: aanzet tot discussie*. Brussel: CVN.
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Buitenlands beleid (2005) *Strategienota Nederland*. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
- Schramme, A. (2005) Vlaams-Nederlandse culturele samenwerking in Europese context. In: *Internationale Spectator*, nr. 5, 271-273.
- Smolenaars, M. (eindred.); Ministerie van OCW (2002) *Cultuurbeleid in Nederland*. Den Haag: SDU.
- Steen, I. (1999) *Romantiek en realisme: De Nederlands-Belgische culturele betrekkingen tussen 1945 en 1980*. Leuven: (s.n.).
- Steen, I. (2001) 'Oud zeer en nieuw pragmatisme'. In: *SICAmag*, nr. 10.
- Van Kerckhoven, M. (2006) 'Stenen in de stroom'. In: *Courant*, nr. 76, 1-16.

Noten

- ¹ Over het samenbindende van het 'Nederlands' en de gemeenschappelijke cultuur tussen Nederland en Vlaanderen is en wordt nog steeds zeer uitgebreid gedebatteerd en geschreven. In *Ons Erfdeel* en *Neerlandia* verschijnen hierover regelmatig stukken. Zie www.onserfdeel.be voor literatuur en ook op www.algemeennederlandsverband.nl. Stichting Ons Erfdeel publiceert ook onder meer het Engelstalige jaarboek *The Low Countries. Arts and Society in Flanders and the Netherlands*.
- ² Een relatieve daling van de positie van Vlaanderen werd onlangs vastgesteld in *SICAmag 29/2006*, louter omdat de export naar andere landen is toegenomen, maar in absolute zin niet afgenomen naar België (www.sica.nl/SICAmag).
- ³ Over deze thematiek is veel gepubliceerd. Zie noot 1 en publicaties in de *International Spectator* van Clingendael (www.clingendael.nl).
- ⁴ Inmiddels is de status van de 43 prioriteitslanden niet langer onbetwist en is het instrument van 'prioriteitslanden' binnen het internationaal cultuurbeleid (ICB) onderwerp van discussie.

Inez Boogaarts

is senior beleidsmedewerker internationaal cultuurbeleid bij het ministerie van OCW. Dit artikel is op persoonlijke titel geschreven

- ⁵ Zie tekst B. Anciaux, september 2005, www.wvc.vlaanderen.be/cultuur/internationaal/.
- ⁶ De Commissie Vlaanderen Nederland (CVN) heeft in de afgelopen jaren diverse inventarisaties op het terrein van de Vlaams-Nederlandse samenwerking gemaakt. Vrijwel allemaal in te zien en te downloaden via www.cvn.be.
- ⁷ Inventarisatie is voorbereid in opdracht van het Nederlandse ministerie van OCW en de Vlaamse administratie Cultuur, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (juni 2006).
- ⁸ In de inventarisatie van de Brakke Grond blijft het erfgoed buiten beschouwing, omdat recentelijk in opdracht van CVN een onderzoek is uitgevoerd naar structurele en projectmatige erfgoedsamenwerking Nederland-Vlaanderen. Tientallen grensoverschrijdende verenigingen, samenwerkende organisaties, Europese projecten, studiedagen en congressen, publicaties, gemeenschappelijke internetsites, vakbeurzen, opleidingen, lidmaatschap van internationale organisaties en bijvoorbeeld 'routes' en archieven werden onderscheiden (Kleio Erfgoedconsulenten 2006).
- ⁹ Een overzicht wordt in een publicatie uitgebracht en gepresenteerd tijdens de jubileumweek van de Brakke Grond, juni 2006 (www.brakkegrond.nl).
- ¹⁰ Hierover is zeer uitgebreid gepubliceerd. Zie onder meer Steen 1999. In 2005 bestond België 175 jaar en dat leidde tot een stroom aan publicaties rond dit onderwerp. Zie ook Devoldere 2005.
- ¹¹ Over de rol en functie van de Taalunie is veel geschreven en gediscussieerd (www.ntu.nl). Lees meer in onder meer Steen 2001 en Devoldere 2005.
- ¹² Om wegwijs te raken in de verschillen tussen het Nederlandse en Vlaamse overheidsbeleid en ondersteuning van kunst en cultuur, zie het essay 'Stenen in de stroom' (Van Kerckhoven 2006), www.vti.be. Daarnaast ook Hoeven 2005, www.scp.nl en www.wvc.vlaanderen.be/cultuur/cultuurbeleid.
- ¹³ Ook uit het recente erfgoedonderzoek van CVN kwam naar voren dat Nederlanders noch Vlamingen graag aangaven waar er problemen zitten in de samenwerking, maar dat die wel degelijk een rol spelen (Kleio 2006, 6).
- ¹⁴ Maskesmachine, Plaktang, www.maskesmachine.be.

Nuchter en noodzakelijk

Vlaams-Nederlandse samenwerking

Leen Laconte

De Vlaams-Nederlandse samenwerking is allang de pioniersfase voorbij; er is een aanzienlijke praktijk ontwikkeld. De hindernissen en drempels voor de samenwerking zijn jaren geleden uitvoerig in kaart gebracht door het Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland. Het leverde een rapport op dat uniek is in Europa. Er is hier en daar wat overheidssteun te vinden, al is die veel te minimaal, vaak oneigen en te onzeker. Er is de geografische nabijheid en de gemeenschappelijke taal, al kan ze misleidend zijn. Er is een gedeeld stuk cultuurgeschiedenis, al moeten we ons afvragen wat dit precies betekent voor de actualiteit van kunst en cultuur.

In vergelijking met andere bilaterale samenwerking heeft de Vlaams-Nederlandse een enorm voordeel. Ze bevindt zich – althans aan de startlijn – in een geprivilegieerde positie. Deze positie levert haar gratis de 'naft', nodig voor de inspanning die moet geleverd worden om te starten en enige beweging mogelijk te maken. De kans is dan ook groot dat ze verder geraakt in de koers dan pakweg de bilaterale samenwerking tussen China en Japan. Die moeten hun tankje 'naft' zelf gaan zoeken. Haar 'wagentje' is ook niet overladen met ballast die haar snelheid inperkt. Er is in ons geval geen sprake van een zwaar oorlogsverleden of onherstelbare schade na grensconflicten, zoals in de Balkan. Waarom dan toch die steeds terugkerende golven van zure reacties?

In het najaar 2005 was de pers alarmerend: het zou niet goed gaan met de Vlaams-Nederlandse samenwerking. Vooral de theatersector zuchtte vermoeid. Muziek en dans hadden elkaar over de grens zelfs nooit gevonden, zegden ze. De twee artistieke en culturele gemeenschappen zouden uit elkaar gegroeid zijn. En wat belangrijk was: de constatering ging gepaard met zeer veel emoties: frustratie, ergernis, verongelijkheid, wederzijdse verwijten...

Reden genoeg voor de Brakke Grond om de zaak te bekijken. Nader praktijkonderzoek stelt gelukkig een ernstige discrepantie vast tussen de zeer diverse en rijke samenwerking in de praktijk en het politieke en publieke discours erover. De diagnose strookt enkel met de perceptie van het ziektebeeld van enkele patiënten, maar er is overtuigend bewijs dat het over geïsoleerde gevallen gaat. Van een epidemie is tot nader orde geen sprake. Vanwaar dan die lichte vorm van hysterie in het publieke discours? Vanwaar die *tristesse*?

Heel wat verdriet ontstaat door het gevoel dat Vlaams artistiek werk minder dan vroeger aan bod komt op Nederlandse

markten. Gesteund door een Vlaamse theater-tsunami in de jaren tachtig groeide het idee van ongerepte markttuitbreiding. Beide landen zouden elkaar een soort extra marktgarantie bieden. Dit idee is uitgegroeid tot een soort fixatie, een ingecalculerde opbrengstpost in de beleidsplannen voor internationale ontwikkeling van kunstproducenten. De realiteit is grauwer. Marktbescherming, verschillen in subsidiepolitiek, vercommercialisering van speelplekken en een zeer groot en divers aanbod in beide landen zorgen ervoor dat de wederzijdse marktpenetratie uitzonderlijk ingewikkeld is.

De concurrentie binnen beide gemeenschappen afzonderlijk en onderling en bij uitbreiding in het rijke klassieke Europa is zeer groot. Het probleem is niet specifiek voor de Vlaams-Nederlandse situatie, maar is minstens Europees. De professionele kunsten weten zich verder in kwantiteit en kwaliteit te ontwikkelen. Werkt kunst zo dat je je (over)productie bij de burens kwijt kunt?

Los je het probleem van de spanning tussen kunstproductie en -spreiding op door de markt te sturen dan wel door haar net vrij te laten? Zullen kunst en cultuur zich vanuit een verdedigingsreflex in nationale markten opsluiten? Ontwikkelt artistieke spreiding zich niet veel meer volgens niches van smaak en inhoud dan wel via nationaal georganiseerde export?

Op dit ogenblik lijkt er inzake de podiumkunsten in Nederland weinig plek voor internationale (lees: niet enkel Vlaamse) reguliere presentatie: een gebrek aan programmeringsgeld in de speelplekken en aan bemiddeling tussen publiek en kunst zorgen voor een verzakelijking en een vercommercialisering van het lokale reguliere artistieke werk.

In welke mate willen beide gemeenschappen dat lokale reguliere artistieke presentatie een internationaal karakter heeft? En omgekeerd, in welke mate willen we dat onze reguliere kunstproducenten een internationale loopbaan

uitbouwen? En hoe kunnen we de sector daartoe in staat stellen? Een antwoord vinden op deze vraag zou het bonken op de deuren van elkaars markten kunnen oplossen.

Naar een hogere versnelling

Anderzijds is de vraag of de samenwerking – of beter nog: het discours over de samenwerking – niet in een volgende versnelling moet geduwd worden. Vooral omdat er in de praktijk veel meer gebeurt dan spelen op elkaars terrein. We spotten honderden samenwerkingsprojecten op het vlak van kunst en cultuur die structureler van aard zijn en zich focussen op lange termijn. Vlaamse en Nederlandse organisaties zetten zich samen in voor gemeenschappelijke artistieke ontwikkeling en de optimalisering van praxis en knowhow. Ze leveren zo een bijdrage aan de professionalisering van beide artistieke gemeenschappen enerzijds en de internationalisering van hun sector anderzijds. Die vormen van samenwerking zijn complexer dan export en verdienen speciale aandacht. De rijkdom en de diversiteit van die projecten staan beschreven in publicaties van het CVN en recent van de Brakke Grond. Voor zover wij weten heeft Nederland noch Vlaanderen een samenwerkingspraktijk met andere landen in diezelfde mate, met dezelfde duurzaamheid en met dezelfde diversiteit en kwaliteit als die we met elkaar hebben. Vanuit buitenstaandersstandpunt bekeken stellen wij een succesvolle bilaterale samenwerking vast.

Toch blijven we een beetje moeilijk doen. Ondanks een rijke diversiteit aan samenwerkingsprojecten tussen Vlaanderen en Nederland in de praktijk, merken we een zekere vermoeidheid. Uit onderzoek blijkt dat de Vlaams-Nederlandse samenwerking zelf een chronisch gebrek aan een synchroon gedeeld win-wingevoel signaleert. De samenwerking is te afhankelijk geweest van golven en is op iets te weinig momenten tegelijk door Vlaanderen én door Nederland als succesvol ervaren.

We stellen door interviews vast dat er een discrepantie bestaat in *de perceptie van het succes* van de samenwerking. Vlamingen zijn vlugger geneigd de potentie en de evidentie te zien. Vooral de Nederlandse sectorinstituten klagen een gebrek aan concreet effect aan. Vlaanderen heeft last van de Nederlandse verzakelijking en de artistieke smaakverschillen. Beide leggen de vinger op de wonde van de angst voor de concurrentie. Het cliché van de arrogante Nederlander en de bureaucratistische Belg blijft bestaan. En wellicht moet dit ons zelfs niet verbazen.

Exotisme is nooit de motor geweest van de Vlaams-Nederlandse samenwerking. We zien dat de praktijk vaak een heel nuchtere was, gericht op het utilitaire, het pragmatische, het haalbare, het meest dichtbij. We weten dat, zelfs als we geen inspanningen leveren, de samenwerking enerzijds een automatisme is geworden en anderzijds zo weer op te nemen is. In tegenstelling daarmee stellen we ook een zeer sterk idealistisch en ideologisch gekleurd discours over de samenwerking vast. De tegenstelling tussen de nuchtere praktijk en de verhevenheid van het discours heeft de vermoeidheid versterkt.

De romantiek van de integratie geldt niet als leidraad voor de kunstenaar en ook niet voor de sector. Samenwerken is voor hen pas succesvol als het vanuit een gedeelde noodzakelijkheid gebeurt – en dat is bijna altijd een artistieke of culturele. Het is vaak de radicaliteit van een bepaalde golf die samenwerking aanzwengelt. Denk aan de radicaliteit waarmee Nederland op een gegeven moment de secularisering doorduwde en daardoor zijn en ons sociaal-cultureel werk transformeerde. Dat soort golven zorgt voor de energie, de motivatie en het enthousiasme voor internationale samenwerking. De noodzaak is dan voor iedereen duidelijk.

Voortrekkersrol

Waar ligt de noodzaak vandaag? Waarschijnlijk niet in markttuitbreiding of versmelting, maar in die culturele en artistieke uitdagingen waar beide gemeenschappen mee geconfronteerd worden. Internationale samenwerking inzake die uitdagingen is essentieel, meer zelfs: onontbeerlijk. Stelt u zich netwerken voor zoals in de wetenschappen, waarbij diverse artistieke en culturele onderzoekscentra verbonden zijn door hun gemeenschappelijke onderzoeksveld en hun expertise op de volgende terreinen: het vraagstuk rond de culturele industrieën; cultuurparticipatie en diversiteit; de kunsten in de nieuwe democratieën en hun vraag naar onze ondersteuning; actuele technologische evoluties en hun consequenties voor de artistieke productie en spreiding. Onze grote steden die ooit centra waren voor vernieuwing, innovatie en creatie en nu een voedingsbodem zijn voor extremisme, verrechtsing en restauratie: wat – bijvoorbeeld – met de zoektocht van grootstedelijke gezelschappen en kunsthuizen daarbinnen?

Kunnen we andere vormen van finaliteit van samenwerking bedenken in plaats van integratie? Wat te denken van synergie of symbiose? Markttuitbreiding en imagoversterking zijn legitiem, maar niet afdoende als finaliteit voor samenwerking. Het zoeken van een nieuwe gemeenschappelijke vijand zoals de Europese Unie is de vraag niet beantwoorden. Europa heeft inzake kunst en cultuur mijns inziens nog niet veel vijandige actie aan de dag gelegd. En zelfs inzake de Europese integratie dienen we op diezelfde vraag een antwoord te vinden. De Vlaams-Nederlandse samenwerking zou hier gezien haar ervaring een voortrekkersrol kunnen spelen.

Laat ons wel wezen: vanuit een Europees perspectief gezien is dit een samenwerking van melk en honing, eentje om over naar huis te schrijven. De realisaties in het zeer brede

Leen Laconte

is directeur van Vlaams Cultuurhuis
de Brakke Grond

veld zijn er, en vaak met weinig steun of middelen. Praktijkwerkers gaan al jaren gewoon door: rustig, koppig en op zeer pragmatische wijze. De discrepantie tussen hooggespannen verwachtingen – voortvloeiend uit het integratie-ideaal enerzijds en de economische droom anderzijds – en de realiteit dient opgelost.

In Vlaanderen heeft men de kunstenorganisaties de keuze gelaten: internationali-

sering structureel al dan niet projectmatig in de werking op te nemen. Het is een belangrijke stap voorwaarts in het stimuleren van internationale samenwerking: van ad hoc naar structureel. Is dit een piste voor de Vlaams-Nederlandse samenwerking *an sich*? Zullen we als overheden inzetten op onze rijke bilaterale samenwerking en zo de voorsprong die we in Europa hebben constructief aanwenden?

advertentie plaatsen
<OE.pdf>

Het wederzijds huwelijksbedrog

Harold Polis Over de (on)mogelijkheid van een gezamenlijk letterenbeleid in Nederland en Vlaanderen.

Nederlands is een dialect dat aan de noordwestelijke rand van het Europese continent wordt gesproken. Ziehier het grootste probleem: we zijn niet met zoveel, het Engels is belangrijker en het Frans is mooier. Mede om het Nederlands iets meer volume te geven, verzamelt de Taalunie Nederlandssprekenden uit Europa en de overzeese gebieden. Met enige overdrijving kun je dit een poging tot neerlandofonie noemen, naar analogie van de francophonie. Een gezamenlijk Nederlands-Vlaams letterenbeleid vormt een emanatie van die toestand – het is ook een officiële opdracht van de Taalunie. Als dit de doelstelling is, dan moeten we hopen dat we het beter doen dan de Franstaligen. Naar aanleiding van het voorbije Salon du Livre, gewijd aan de francophonie, verschenen er tal van bittere artikelen. Zo liet de Zuid-Afrikaanse filosofieprofessor Achille Mbembe optekenen in *Le nouvel Observateur* van 16 maart 2006: ‘*Le projet officiel francophone est une affaire de chefs*

d’Etats qui, par définition, n’intéresse personne de sérieux. Les institutions de la francophonie sont, quant à elles, une immense bureaucratie linguistique qui manque de souffle [...]. Elles sont au service de petits réseaux très fermés de clients qui vivent sur une rente juteuse – la rente linguistique.’

(enigszins vrije vertaling:)

Het officiële francophonieproject is een zaak voor staatshoofden – verder is niemand er echt in geïnteresseerd. De instituten die zich met francophonie bezighouden, vormen een logge taalbureaucratie. Ze staan ten dienste van kleine, gesloten netwerken van klanten die teren op een vette rente – een taalkundige rente.

Mbembe, en velen met hem, stellen die lethargische eigendunk aan de kaak. De francophonie als een amorf geheel waarvan de legitimering op mythes berust, met als opvallendste mythe: de taal zelf. De mooiste uitspraak in dit rondje Frankrijk-bashing (want de niet-Franse Frans-